

УДК 347.961 (477)

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.2189>**Н. Денисяк,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Міжнародного гуманітарного університету

ЗБЕРЕЖЕННЯ НОТАРІУСОМ ПРОФЕСІЙНОЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ

Шлях на побудову правової держави, яким слідує Україна, покладає на державу основний обов'язок – дотримання і забезпечення прав і свобод людини, у тому числі у сфері особистого і сімейного життя. Так, нормами матеріального права встановлена вимога застосування нотаріального засвідчення, посвідчення, оформлення прав та фактів, що мають юридичне значення.

Розвиток цивільного обороту, розширення кола об'єктів та суб'єктів приватної власності зумовлюють зростання попиту населення на нотаріальні послуги. Сучасний нотаріат як орган безспірної юрисдикції захищає суб'єктивні права і законні інтереси фізичних та юридичних осіб, надаючи правочинам публічної довіри шляхом посвідчення юридичних фактів, прав і документів, завдяки чому нотаріальна діяльність виступає особливим видом державної діяльності.

На думку В.М. Парасюка, нотаріальна таємниця поряд із адвокатською, банківською та медичною належить до різновидів професійної таємниці. Як відомо, професійна таємниця – це матеріали, документи, інші відомості, якими користується особа в процесі виконання своїх професійних обов'язків, яку забороняється розголошувати у будь-якій формі [7, с. 184]. Незважаючи на те, що окремі види інформації становлять професійну таємницю та врегульовані правовими нормами різних галузей законодавства, все ж наявні певні

загальні критерії, за допомогою яких інформацію можна віднести до професійної таємниці:

– інформація довіряється або стала відомою особі лише у зв'язку з виконанням її професійних обов'язків;

– особа, якій було довірено інформацію та передані дані, не перебуває на державній чи комунальній службі (інакше дані вважаються службовою таємницею);

– заборона розповсюдження довірених особі інформації, яка може зашкодити правам або законним інтересам довірителя, встановленим законом;

– інформація не належить до відомостей, що становлять державну або комерційну таємницю.

За такими критеріями можна розрізнити банківську, адвокатську, нотаріальну, страхову, лікарську та деякі інші види таємниці.

У науці питанню нотаріальної таємниці присвячено багато наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них насамперед можна назвати таких як В.В. Баранкова, В.М. Бондарева, К.Л. Зілковська, Н.В. Ільева, В.В. Комаров, О.Є. Остапенко, В.М. Парасюк, С.Я. Фурса та ін.

Нотаріальна таємниця охороняється Конституцією України, яка проголошує: «Ніхто не може зазнавати втручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України», [1] загальними законами: «Про інформацію»

від 2 жовтня 1992 р.; «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р.; Цивільним процесуальним кодексом України; Кодексом адміністративного судочинства України; Кримінальним кодексом України; Кримінальним процесуальним кодексом України; Цивільним кодексом України; Господарським процесуальним кодексом України; спеціальним Законом «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р.; іншими нормативно-правовими документами, а саме Положенням про вимоги до робочого місця приватного нотаріуса та здійснення контролю за їх дотриманням, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 23 березня 2011 р. [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса відповідної заінтересованої особи, включаючи особу, її майно [2].

Нотаріальна таємниця має надзвичайно вагоме значення у разі здійснення нотаріального провадження, адже вона підкріплює, зміцнює довіру громадськості до нотаріуса і є одним із важливих ключових правил діяльності самого нотаріуса, що забезпечує та гарантує його авторитет та повноваження. Так, наприклад, В.В. Черниш правильно та справедливо зазначає: «Дотримання та збереження професійної таємниці є фундаментальним та головним обов'язком нотаріуса. Її дотримання забезпечує довіру до нотаріуса тих, хто зацікавлений у законному, юридичному оформленні волевиявлення, і водночас є умовою такої довіри. Порушення нотаріальної таємниці є не лише порушенням закону, а й аморальним вчинком нотаріуса, бо особи, які звертаються до нотаріуса, часто відкривають багато таємниць, вважаючи, що буде дотримана конфіденційність їхньої розмови» [8, с. 11]. На жаль, у багатьох людей є шкідливі звички – нездатність зберігати таємниці. Для

одних це загальний людський дефект, а для інших – технічна катастрофа. Адже у випадку нотаріусів неможливість збереження конфіденційності є одним із факторів, який може бути причиною втрати можливості брати участь у нотаріальній діяльності.

Н.В. Коробцова стверджує, що дотримання принципу конфіденційності є необхідною та найважливішою умовою відносин між нотаріусом і фізичними та юридичними особами [5, с. 46]. Але слово «таємниця» перекладається з латинської мови як віра комусь. Як відомо, таємне означає секретне, конфіденційне. Пункт 4 Правил професійної етики нотаріусів України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 04.10.2013, чітко зазначає, що дотримання принципу конфіденційності є найважливішою та основною вимогою до чесності між нотаріусами-особами та юридичними особами [3].

Ю.В. Желіховська зазначає, що конфіденційність нотаріусів дуже важлива у здійсненні нотаріального провадження, оскільки вона зміцнює лояльність громадянина до нотаріуса і є однією із найважливіших норм нотаріуса, що гарантує його повноваження [4, с. 108].

Громадяни щодня звертаються до нотаріуса з різноманітними питаннями, які потребують порад, допомоги та підтримки. Їх образ та імідж створюється завдяки стилю спілкування з відвідувачами та найкращій, якісній організації порядку нотаріальних дій. Спілкування з людьми є ключовим та головним фактором у роботі нотаріуса, але вся інформація повинна залишатися за закритими дверима кабінету або офісу. Адже головною функцією представника цієї професії є захист права власності та інших прав осіб, які звертаються до нотаріуса за вчиненням нотаріальних дій. На відміну від суддів, які розглядають та вирішують цивільні справи відкрито та публічно, нотаріуси та службовці, які здійснюють нотаріальні дії,

зобов'язані зберігати конфіденційність своїх дій або навіть факт звернення до нотаріальних органів [1].

Нотаріус посідає особливе місце серед учасників процесу, йому належить вирішальна роль. Статус нотаріуса передбачає, що свої процесуальні дії він здійснює у заздалегідь встановленій послідовності і за суворо регламентованими правилами, порушення яких призводить до недійсності нотаріального акта. Проте учасники нотаріального процесу здійснюють свої процесуальні дії під контролем нотаріуса, що передбачає недопущення зловживань з їх боку. Отже, процес здійснення процесуальних дій всіма учасниками нотаріального процесу перебуває під контролем нотаріуса як компетентної особи, на яку покладається відповідальність за невідповідність цих дій вимогам закону. Тому ми можемо висловити гіпотезу, що нотаріальний процес – визначена і регламентована система процесуальних дій нотаріуса й учасників процесу, що пов'язана із їх процесуальними правами й обов'язками та законодавчо закріпленою формою їх реалізації залежно від виду нотаріального провадження, за вчиненням якого до нотаріуса звернулися фізичні чи юридичні особи, а також обов'язком нотаріуса є дотримання нотаріальної таємниці [11, с. 702].

Однак відповідальність за збереження конфіденційності нотаріусів поширюється не тільки на самого нотаріуса, а й на осіб, яким були відомі нотаріальні дії, вчинені у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків, наприклад, консултанти або помічники нотаріуса.

Крім того, обов'язок не розголошувати нотаріальну інформацію передбачено положеннями Закону «Про нотаріат» і на інших осіб:

– брати участь у виконанні нотаріальних дій як свідки, що є обов'язковим для зацікавленої особи, наприклад, коли ця особа через її фізичну вадку не може вільно пересуватися;

– яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці, зокрема щодо:

а) уповноважених посадових осіб відповідного органу місцевого самоврядування (у населених пунктах, де немає нотаріусів, здійснюють такі нотаріальні дії, як вжиття заходів щодо охорони спадщини; посвідчення заповітів (крім секретних), видача копій завірених ними документів);

б) посадових осіб консульських установ та дипломатичних представництв (вони здійснюють нотаріальні дії, визначені у статті 38 Закону № 3425);

в) головних лікарів, їх заступників з медичної частини, чергових лікарів лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я (вони посвідчують заповіти осіб, які проходять лікування у закладах охорони здоров'я, та осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та інвалідів);

г) капітанів морських та річкових суден, що ходять під прапором України (посвідчують заповіти осіб, які перебувають під час подорожі на цих суднах);

ґ) начальників пошукових або інших експедицій (посвідчують заповіти осіб, які перебувають у цих експедиціях);

д) начальників місць позбавлення волі (посвідчують заповіти та довіреності осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі);

є) керівників слідчих ізоляторів (посвідчують заповіти та довіреності осіб, взятих під варту);

е) начальників госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів, їх заступників з медичної частини, старших або чергових лікарів (посвідчують довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в цих закладах).

Розголошення нотаріальної таємниці може бути у кількох формах:

1) усній – під час розмови у присутності сторонніх осіб (у громад-

ському транспорті та громадських місцях); в особистому спілкуванні з родичами, друзями та іншими особами; передачі відомостей, інформації, що є нотаріальною таємницею, через відкриті канали зв'язку тощо;

2) письмово-друкованій – викладення змісту інформації, яка становить нотаріальну таємницю: у відкритих друкованих виданнях (газетах, журналах, книгах); у листах до рідних і близьких; передання, надсилання іншим стороннім особам інформації, даних про осіб, які звернулися за допомогою до нотаріуса, тощо;

3) наочно-демонстративній – коли внаслідок неналежного зберігання матеріалів справи вони стають власністю сторонніх осіб.

Досить часто виникають складнощі щодо визначення обсягу та меж нотаріальної таємниці у випадках, коли нотаріальна дія є багатосуб'єктною і у ній беруть участь декілька особисто заінтересованих осіб (найчастіше це стосується спадкових справ, де на спадкову масу претендують декілька спадкоємців). З одного боку, необхідність дотримання нотаріальної таємниці має забезпечуватися щодо кожної із заінтересованих осіб, але поряд з цим з іншого – кожному заінтересованому учаснику нотаріальної дії так само має бути забезпечено можливість ознайомлюватися з матеріалами нотаріальної справи. Це означає, що не можуть становити нотаріальну таємницю для всіх учасників нотаріальної дії такі обставини, що визначені законом як підстави для реалізації спадкових прав: наприклад, склад спадкового майна або підстави спадкування [9, с. 85].

Бувають випадки, коли нотаріус може розкрити таємницю нотаріальної дії. Але ці випадки завжди є надзвичайними. І нехтування знаннями може бути дуже серйозним наслідком для нотаріуса наслідком.

Нотаріус не несе відповідальності за подання інформації центральному органу виконавчої влади з метою

запобігання та відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування боротьби з тероризмом, фінансування розповсюдження зброї масового знищення та в інших випадках [6, с. 10].

Нотаріальні акти, довідки про вчинені нотаріальні дії та копії документів, що зберігаються у нотаріуса, видаються протягом десяти робочих днів за письмовим клопотанням суду, прокуратури, органів, що проводять оперативно-пошукові роботи, виключно для фізичних та юридичних осіб за довіреністю або якщо відносно них вчинялися нотаріальні дії.

У разі смерті особи чи визнання її померлою такі довідки видаються спадкоємцям померлого. У разі визнання особи безвісно відсутньою опікун, призначений для охорони майна безвісно відсутнього, має право отримувати довідки про вчинені нотаріальні дії, якщо це необхідно для збереження майна, над яким встановлена опіка.

Витяг зі Спадкового реєстру про наявність складеного заповіту видається лише заповідачу, а після смерті заповідача – кожному, хто пред'явить свідоцтво про смерть або інший документ, що підтверджує факт смерті заповідача (одного із заповідачів) [10, с. 62].

Також нотаріус на письмовий запит органів доходів і зборів, державного виконавця, приватного виконавця надає інформацію про вступ фізичної особи у права спадкоємця з обов'язковим зазначенням повних даних про таку особу та даних про майно, отримане за правом успадкування.

Однак нотаріус не може, не має права давати свідчення як свідок щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії.

Особи, винні у порушенні нотаріальної таємниці, будуть нести від-

повідальність у порядку, встановленому законом (ст. 8 Закону України «Про нотаріат»). У разі порушення нотаріусом вимог щодо збереження нотаріальної таємниці Міністерство юстиції України має право анулювати свідоцтво про зайняття нотаріальною діяльністю (ст. 12 Закону «Про нотаріат») [2].

Будь-яке втручання у діяльність нотаріуса задля перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних, протиправних дій, зокрема, й вимагання від нього, його стажиста, інших працівників, які перебувають у трудових відносинах із нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється та приводить до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Таким чином, підбиваючи підсумок, можна сказати, що забезпечення конфіденційності нотаріальної таємниці є необхідною та найважливішою умовою нормальної довіри між суб'єктами нотаріального процесу. У правовій системі нашої держави нотаріус виконує значну, ключову роль у забезпеченні громадянських прав, і його роль у суспільстві зростає з кожним роком.

Є чимало професій, з представниками яких людина може не зіткнутися протягом усього життя. А є такі професії, без яких жодне суспільство не може існувати. Це – лікарі, вчителі, нотаріуси. Зважаючи на значний попит на нотаріальні послуги, можемо констатувати, що більшість громадян протягом життя обов'язково користується послугами нотаріусів, навіть неодноразово.

Визначено, що нотаріальна таємниця – сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої, відповідної особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та

немайнові права та обов'язки і т.д. Законом передбачено, що нотаріус не має права виступати як свідок стосовно відомостей, які становлять нотаріальну таємницю та стали відомі нотаріусу у зв'язку із вчиненням нотаріальних дій, окрім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії. Нотаріус повинен зберігати таємницю навіть у тих випадках, коли його діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, нотаріусом не вчинялася.

Зазначено, що наведене законодавче визначення поняття нотаріальної таємниці нині не просто не дає належного правового обґрунтування визначення обсягу та меж тієї інформації, що не має розголошуватися нотаріальними органами, а навпаки, потребує ретельного наукового дослідження, роз'яснення, тлумачення та уточнення, особливо з огляду на те, що зазначена конкретна інформація може бути предметом судового слухання під час розгляду тієї чи іншої цивільної справи, і в кожному конкретному випадку необхідно буде визначатися із можливістю або, навпаки, неможливістю нотаріуса свідчити про такі обставини.

Підкреслено, що нотаріальний процес характеризується низкою принципів, які забезпечують виконання завдань нотаріату, являють собою найбільш загальні правові вимоги до вчинення нотаріальної діяльності, відбивають правовий характер нотаріального провадження та обов'язково знаходять своє закріплення у відповідних нормах права. Одним із принципів, що найбільшою мірою відображають специфічну сутність нотаріальної діяльності, є принцип дотримання нотаріальної таємниці, адже, на

with powers by the state, and this, as well as the procedural nature of notarial activity, excludes the existence of notarial secrecy as a specialist's secret. First of all, a notary is a person authorized by the state to perform notarial activities, and regardless of the form of its implementation (public or private), it is the same in essence, because documents issued by public and private notaries have the same legal force.

Key words: profession, reputation, citizens, notarial acts, interested persons, notarial secret, status of notary, officials, commission of notarial acts, civil turnover, notarial activity.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
 2. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 39-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
 3. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України :

Наказ Міністерства юстиції України від 04.10.2013 р. № 2104/5.

4. Желіховська Ю.В. *Поняття та гарантії таємниці вчинення нотаріальних дій. Університетські наукові записки: часопис. Хмельницький, 2013. № 1. С. 108–112.*

5. Коробцова Н.В. *Право на охорону нотаріальної таємниці як одне з конституційних прав громадян. 2012. № 1. С. 40–47.*

6. Закон України «Про нотаріат»: науково-практичний коментар / О.В. Коротюк. Харків, 2012. 648 с.

7. Парасюк В.М. *Нотаріальна таємниця: окремі спірні питання. 2010. № 6. Ч. 2. С. 182–185.*

8. Черниш В.В. *Теоретичні аспекти мови нотаріального діловодства та нотаріальної таємниці як основоположних принципів діяльності нотаріату в Україні. 2014. № 7. С. 12.*

9. Черниш В.В. *Нотаріальна таємниця: поняття і кордони. 2011. № 3. С. 84–85.*

10. Фурса С.Я. *Проблема формування принципів організації та діяльності нотаріату в Україні. 2008. № 1. С. 59–65.*

11. Фурса С.Я. *Теорія нотаріального процесу : науково-практичний посібник. 2012. 920 с.*

